

Синишина В. М. доктор педагогічних наук,
доцент, Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0002-7993-1638>

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ

У статті розглянуті шляхом аналізу наукової літератури важливі психологічні та педагогічні чинники реалізації компетентісного підходу до підготовки психологів. Визначені психологічні механізми оптимізації навчального процесу майбутніх психологів. Вказано, що розвиток рефлексивної, мотиваційної та когнітивної сфери особистості психолога шляхом застосування інтерактивних методів навчання сприяє формуванню професійної компетентності. Наведено приклади проблемних завдань, що застосовуються у процесі вивчення практико-зорієнтованих дисциплін.

Ключові слова: мотивація; готовність; діяльність; рефлексія; компетентність; майбутні психологи.

Вступ. У результаті запровадження в Україні Болонської системи освіти та входження вітчизняної освіти у європейський і світовий освітній простір до майбутнього фахівця ставляться нові вимоги, зреалізування яких повинно забезпечити конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці. З опорою на специфіку та особливості психологічної практики як фахової діяльності, підготовка майбутніх психологів повинна бути направлена на набуття професійної компетентності. Відтак, якщо розглядати професійну компетентність як здатність, що уможливує розв'язання професійних завдань та відображає синтез психологічних знань, умінь, навичок, професійно значущих особистісних якостей, які повсякчас забезпечують професійно-творчу реалізацію, стає зрозумілим, що знаннєвий підхід до формування компетентності не завжди має продуктивний ефект, оскільки часто має тільки репродуктивний та відтворювальний характер.

Останні суспільні, а відтак й освітні трансформації, призвели до переорієнтування зі знаннєвого (традиційного) на компетентісний підхід у навчанні, особливо це стосується підготовки психологів, оскільки їм, в силу своєї професії, потрібно вирішувати завдання, які ставить перед ними суспільство,

що постійно трансформується, відтак і запити клієнтів є різносторонніми, складними та унікальними. Позаяк не існує прописаних алгоритмів щодо надання психологічної допомоги, психолог повинен бути готовий до роботи з різними запитами клієнта та ефективно реагувати на його потреби.

Саме тому, на думку Ю. Швалба, поняття «компетентність» як результат освіти означає стан психологічної готовності суб'єкта до різних видів діяльності і є психологічною категорією, оскільки «діяльнісна здатність визначається не тільки станом індивіда, але й наявністю в нього необхідних психологічних ресурсів, або рівнем психологічного оснащення» [14, 33].

Тому вважаємо за доцільне розглянути психологічні умови, що допомагають людині побудувати таку картину світу, у якій знайдеться місце для неї самої, і це набуває в умовах компетентісного навчання особливого значення [2, 56].

Мета статті – визначити важливі психологічні та педагогічні чинники, урахування яких сприятиме ефективності компетентісного навчання майбутніх психологів, продемонструвати можливості використання інноваційних інтерактивних технологій.

Теоретичне підґрунтя. Вітчизняні та зарубіжні науковці нині доволі широко

Питання психології

досліджують проблематику професійно-особистісного розвитку майбутнього психолога. Сучасні науковці С. Максименко, В. Панок професійну підготовку практичних психологів розглядають в руслі професійного мислення, В. Моляко, С. Шандрук в дослідженнях акцентують увагу на професійній креативності та творчому потенціалі особистості майбутнього психолога-практика, умови та ефективність професійної діяльності досліджували А. Донцова, І. Колеснікова, Л. Карамушка; адаптацію людини до професійної діяльності вивчали В. Кікоть, А. Фурман, Е. Еріксон та ін..

Вчені О. Затворнюк, О. Матвієнко професійну підготовку психолога трактують як процес власної дієвої активності в набутті професійних умінь і навичок [3, 216].

З огляду на дослідження, сучасна психологічна освіта спрямовується на забезпечення умов для розвитку здібностей та їх впливу на продуктивну діяльність (І. Бех, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, В. Шахов, М. Шпак, Н. Чепелева, Т. Яценко).

Прикладні аспекти підготовки практичних психологів вивчали такі науковці як Г. Балл, Г. Костюк, О. Ліщинська, Л. Фрідман, А. Хуторський та інші, технології навчання досліджували А. Алексюк, В. Бондарь, В. Безпалько, А. Вербицький, А. Долгоруков, І. Підласий, Л. Романишина, О. Сидоренко, Ю. Сурмін, В. Чуба, А. Фурман. Не дивлячись на те, що фахова підготовка майбутнього психолога знаходиться у колі досліджень науковців – проблематика не втрачає своєї актуальності через необхідність пошуку та створення ефективних психолого-педагогічних умов навчально-професійної діяльності студентів, які б уможливили зреалізування компетентнісного підходу до підготовки психологів.

Методи дослідження. Впродовж дослідження проблеми було використано теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми психологічних чинників реалізації компетентнісного підходу до підготовки психологів. Також застосовувалось

спостереження під час використання інтерактивних методів навчання.

Результати і обговорення. Основна мета спеціальності 053 Психологія – надати освіту в галузі соціальних та поведінкових наук із широкими можливостями працевлаштування задля успішної професійної самореалізації на ринку праці, сформувати основні компетенції психолога, здатного до самостійної роботи. Вища освіта, безумовно, виконує основні завдання, які покладені на неї щодо підготовки фахових психологів. Однак, наразі прослідковується негативна тенденція, яка проявляється у тому, що молоді фахівці-психологи, отримавши диплом, працюють не за спеціальністю або ж покидають професійні лави на початкових етапах професіогенезу.

Отримати диплом психолога і стати ним - це не зовсім одне й те саме. Негативні суспільні трансформації вимагають сьогодні від психологів гнучкості професійного мислення, творчості, вміння вчитися протягом життя. Нагальні виклики суспільства – пандемія, війна на сході України, велика кількість вимушених переселенців призвели до ситуації, що домінуючим настроєм серед населення є тривожність, відчуття небезпеки, невпевненості у власних силах. Як наслідок цих процесів – емоційна нестабільність, конфліктність, агресивність, що часто знаходить вирішення у регресивному психологічному захисті (наркотики, медикаментозні засоби, алкоголь тощо). Вищезазначене урізноманітнює запити до психологів, що неминуче вимагає гнучкості їх професійного мислення, безперервної самоосвіти та оновлення методів і форм психологічної допомоги. Так, в нових умовах пандемії виникла необхідність у дистанційному телефонному консультуванні, консультуванні за допомогою відеозв'язку та листування тощо. Відтак, не всі молоді фахівці-психологи готові до вирішення таких складних суспільних та життєвих ситуацій, адже нагальний процес вимагає досвіду безперервного самовдосконалення, усвідомлення цінності своєї професії через втілення принципу «не нашкодь», швидкого освоєння нових інноваційних технологій,

Питання психології

підвищення професійної кваліфікації та ефективного реалізування набутих професійних знань, умінь і навичок у діяльності.

Аналізуючи вищевказане, слушно звернути увагу на результати дослідження, одержані Бондаренко І.І., де визначено, що переважна більшість студентів-психологів 3-х – 5-х курсів вважають себе швидше не готовими або зовсім не готовими до практичної роботи за спеціальністю. Причини, які вони називають при цьому: відсутність практичного досвіду, недостатні знання в галузі практики [2]. Вищенаведені результати узгоджуються з результатами досліджень О.А. Черепехіної, яка встановила, що високий рівень психологічної готовності до професійної діяльності мають 10% майбутніх психологів, достатній – 17%, середній – 49%, низький – 24% [15].

Також протягом перших років професійної діяльності більшість фахівців-психологів переживають характерну кризу, пов'язану з переоцінкою цінностей обраної професії, що призводить до більш реалістичного уявлення про неї, більш глибокого усвідомлення її складності й відтак необхідності постійного професійного самовдосконалення після закінчення закладу вищої освіти.

Однак, не всі молоді фахівці готові вкладати додаткові ресурси у безперервний особистісний та професійний розвиток з метою подолання криз. Позаяк самі кризи та когнітивні переосмислення професії відбуваються через те, що під час навчання у закладі вищої освіти не належним чином були подолані суперечки, з однієї сторони, між слабким рівнем налаштованості на саморозвиток, сприйнятливості до нових ситуацій, вмінням приймати рішення та нести відповідальність за прийняті рішення, недостатніми навичками вирішувати сучасні проблеми та, з іншої сторони, високим рівнем й глобалізацією суспільних проблем, вирішення яких, в свою чергу, вимагає від сучасних психологів постійного розвитку критичного й аналітичного мислення, креативності, пізнавальної гнучкості,

ініціативності, медійної та інформаційної грамотності.

Для того, щоб майбутні фахівці-психологи не мали соціально-психологічних проблем з побудовою траєкторії власної кар'єри та професійним становленням у процесі оволодіння професією психолога, вища освіта повинна формувати готовність до ринку праці через підвищення мотивації студентів до високопродуктивної професійно-навчальної діяльності.

У Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років у частині вимог до освітніх результатів та забезпеченні доступності кожному студенту якісної освіти, визначено про створення в освітній діяльності системи умов, що забезпечують досягнення кожним студентом конкретних компетенцій заданого соціумом рівня якості [8].

Саме умови оволодіння студентами компетенціями визначають, якою має бути їхня навчально-професійна діяльність. Таким чином, умови організації професійної підготовки майбутніх психологів повинні строго зорієнтовуватися на формування у них професійної компетентності.

Професійна компетентність є одночасно педагогічною та психологічною категорією, оскільки її зміст становлять поняття зі сфери психології: «здатність», «готовність», «діяльність», «суб'єкт», «морально-етичні та особистісно-професійні характеристики». У компетентнісному підході, як доцільно зазначає В. Іванніков, поняття «компетентність» розглядається як системне утворення: це здатність і готовність суб'єкта виконати об'єктивно існуючу діяльність в соціально-професійній ситуації згідно з її особистісно-професійними характеристиками [6, 49].

Сучасні зарубіжні науковці компетентність визначають як «вимірювану модель знань, навичок, здібностей, поведінки та інших характеристик, які необхідні індивіду для успішного виконання професійних ролей або професійних функцій» [17].

Таким чином, компетентність визначає поведінку, яку люди повинні виконувати для

Питання психології

певної діяльності, завдань або ролей, щоб ефективно виконувати свої професійні обов'язки [18].

Проаналізувавши зміст визначення, розуміємо, що зміст компетентності становлять психологічні категорії: «здатність», «готовність», «діяльність».

Поняття «здатність» означає, що майбутній практичний психолог володіє усіма видами професійної діяльності (науково-дослідна, навчально-виховна, експертно-консультаційна, корекційно-реабілітаційна, соціально-адаптаційна, культурно-просвітницька, інноваційна).

Поняття «готовність» І. Дружиніна розглядає як стійку інтегративну якість особистості, що виявляється шляхом позитивного та усвідомленого ставлення до цієї практичної психологічної діяльності і реалізується на основі системи психологічних знань і умінь, необхідних для її здійснення [5, 425].

Готовність передбачає, що майбутні практичні психологи виконують якісно вмотивовану діяльність, задовольняючи конкретну власну потребу в професійній самореалізації. Мотиваційно-ціннісний компонент набуває першочергового значення в діяльності майбутніх психологів, оскільки, якщо студенти усвідомлюють цінність майбутньої професії та цінність людини як об'єкта психологічної допомоги, ці параметри виконують функцію внутрішнього стимулу й орієнтира діяльності.

Обидва поняття «здатність» і «готовність» тісно пов'язані з категорією «діяльність», утворюючи цілісний конструкт.

У сучасній психолого-педагогічній науці професійні характеристики особистості розглядаються в контексті виконання нею різних видів професійної діяльності в трьох основних сферах:

1) когнітивній, що охоплює пізнавальні процеси студентів: сприйняття, пам'ять, мислення, уява;

2) регулятивній – охоплює емоційно-вольові процеси і забезпечує здатність студента до саморегуляції діяльності;

3) комунікативній, яка реалізується в спілкуванні і взаємодії з іншими людьми [10, с. 83].

Звичайно, що набуття знань є пріоритетним освітнім результатом та індикатором якості освіти, але можемо з упевненістю констатувати, що когнітивна сфера не може зреалізуватися без рефлексії й усвідомлення знань та поза межами освітньої взаємодії.

Таким чином, професійна компетентність є свого роду індикатором «професійної придатності» майбутнього психолога до професійної діяльності, тобто показує, якими психологічними знаннями, вміннями, навичками, досвідом, морально-ціннісними орієнтирами і особистісно-професійними якостями володіє психолог, організовуючи основний напрям своєї діяльності (психологічне просвітництво, психопрофілактику, психодіагностику, психологічну корекцію та психологічне консультування).

Однак, на наш погляд, необхідно розглянути психологічні умови, які впливають на формування майбутньої професійної компетентності психолога.

Як відомо, кількість якісно засвоєних знань та умінь ще не дає гарантії їх адекватного використання й оперування в складних ситуаціях чи за нових обставин [12, 99].

Тому хочемо звернути увагу на психологічні чинники, за яких можливо досягнути належного рівня професійної компетентності психологів.

Вирішення поставленого завдання вимагає відповіді на питання: що потрібно, щоб сформувати необхідний ресурс фахівця, який дозволить досягнути оптимального рівня професійної компетентності, яка буде здатна забезпечити його продуктивну майбутню фахову діяльність і конкурентоспроможність у сучасних умовах?.

Цілеспрямована скерованість змістового наповнення навчальних дисциплін на професійне й особистісне зростання студентів слугує важливим стратегічним напрямком та умовою досягнення належного рівня

Питання психології

професійної компетентності. Уреальнене створення оптимальних психологічних умов взаємозалежне із найактивнішим включенням студентів в освітній процес на засадах суб'єкта навчальної діяльності відповідно до всіх її складових.

Так, ефективність навчально-виховного процесу залежить від багатьох умінь, у тому числі рефлексивних. Рефлексію розглядають як «здатність займати у своїй свідомості «зовнішню» позицію стосовно свого «Я», мислення чи діяльності, роблячи їх водночас об'єктами свого пізнання, дослідження. Рефлексивні знання – як «уявлення про те, що і як людина робить, чи що може зробити, якщо буде робити так і так» [1].

Якщо враховувати в освітньому процесі рефлексивну сферу студентів, то відповідно змін зазнає і вектор освітнього процесу, що має бути спрямований на формування розвивального середовища, що забезпечує вміння самооцінювати власну діяльність і її результати. Адже знання будуть тільки тоді освітнім результатом, коли вони рефлектуються та усвідомлюються студентами.

Не менш важливим є принцип цілеспрямованості та вмотивованості навчання. Даний принцип відповідає за логіку побудови освітнього процесу. В процесі навчання викладач уміло мотивує студентів до результативного навчання, а також постійно працює у напрямі підвищення в кожного майбутнього фахівця почуття відповідальності за одержувані освітні наслідки. Сильна мотивація запускає механізм самоактуалізації тоді, коли студент внутрішньо віднайшов усвідомлення того, для чого йому потрібно досягати поставлену викладачем освітню мету.

Отже, принцип рефлексивності та вмотивованості вимагає чіткої реалізації викладачами та студентами поставлених навчальних цілей щодо професійно-ціннісної направленості фахової підготовки та позитивно впливає на формування в майбутніх практичних психологів належної мотивації до практичної діяльності, яка сприяє вирішенню поставлених завдань і

результативному досягненню освітньо-професійної мети. Зазначений принцип актуалізує всі структурні компоненти професійної відповідальності психолога, а саме його когнітивну складову, що проявляється у наявності важливої життєвої мети, як справи всього життя; емоційно-мотиваційну складову, що охоплює сильну мотивацію, прагнення у свідомому віднаходженні та досягненні правильної діяльній мети; поведінкову складову, яка залучає наполегливість і завзятість у досягненні професійної мети; модульно-духовну складову, що включає належну особистісну рефлексію методів, засобів, способів і надійних ресурсів у здійсненні наперед спроектованої, а відтак обраної мети [7,142].

Зреалізуванню принципу цілеспрямованості та вмотивованості, з міркувань С. Гончаренка, відводиться важлива роль у формуванні духовного розвитку майбутнього практичного психолога та його вчинково-ціннісних установок [4, 2].

У практиці вітчизняних науковців та практиків, які здійснюють фахову підготовку психологів, також є розроблені подібні підходи. Так, на кафедрі психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» розроблено та запропоновано студентам навчальний посібник щодо використання методів інтерактивного навчання під час проведення практичних занять з дисципліни «Психологія суїцидальної поведінки». Систематизована у посібнику технологія інтерактивного навчання була апробована та впроваджена у процес фахової підготовки магістрів спеціальності 053 Психологія (2017 – 2021 рр.) [13].

Інтерактивна технологія, яка апробувалась на практичних заняттях, спрямована на те, щоб оптимізувати навчальну діяльність студентів з дисципліни «Психологія суїцидальної поведінки», розвинути професійні вміння надавати психологічну допомогу особам з суїцидальними проявами. Посібник містить інформацію щодо використання інтерактивних технологій, приклади кейсів,

Питання психології

питання до кейсів для обговорення студентами, інформаційні, дидактичні матеріали, завдання для роботи з кейсом, ситуаційними задачами тощо.

Видання являє собою інтеграцію форм, методів, прийомів інтерактивного навчання на практичних заняттях та має практико-орієнтований характер. У зв'язку з цим пропонується планування навчального процесу на основі інтерактивного конструкту. Відбір і раціональне поєднання методів, прийомів, технік і засобів навчання, які визначаються змістом навчання, представленим в навчальній програмі, сприяло підвищенню рівня засвоєння матеріалу студентами. Організація і проведення практичних занять на основі використання інтерактивного конструкту дозволили вирішувати як освітні, так і розвивальні цілі навчання, а саме: привласнення студентами знання через власну самостійну розумову активність та пошукову навчальну діяльність.

Наш досвід використання засобів інтерактивної технології на практичних заняттях з вивчення дисципліни «Психологія суїцидальної поведінки» забезпечував оволодіння студентами не лише знаннями, але й передбачав формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, відтак формував професійні вміння та навички. Готовність до роботи за фахом забезпечувалася постійною, усвідомленою роботою студентів над практико-зорієнтованими завданнями, що пов'язані з майбутнім фахом.

Ми не будемо зупинятися на описі вищевказаних методів інтерактивного навчання (балінт-група, ділові ігри, дискусія, кейс-метод, мозковий штурм, аналіз конкретних ситуацій), оскільки на сьогодні існує достатньо наукових та методичних матеріалів, які детально висвітлюють їх.

Нашою метою є звернути увагу на важливість використання деяких конкретних проблемних та творчих завдань, що формують як рефлексивну, так і мотиваційну, когнітивну, емоційну сферу особистості студента, сприяючи готовності до

професійної діяльності, позаяк акцент навчання переноситься з оволодіння готовими знаннями, на його вироблення, на співтворчість студента і викладача; звідси принципова відмінність методів, які ми пропонуємо під час вивчення дисципліни, від традиційних методів (студент по суті справи рівноправний з викладачем у процесі обговорення проблеми). Результатом застосування методу є не тільки знання, але й навички професійної діяльності.

Безсумнівною перевагою методу є не тільки отримання знань і формування практичних навичок, але й розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття. У методі долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з «сухістю», неемоційністю викладу матеріалу [11, 96].

Інтерактивна технологія сприяє розвитку у студентів самостійного та гнучкого мислення, вміння вислуховувати і толерантно враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою. За допомогою цього методу студенти мають можливість удосконалити аналітичні навички, навчитися працювати в команді, знаходити ефективне та раціональне рішення поставленої проблеми. Інтерактивна технологія навчання завойовує позитивне ставлення з боку студентів, формує інтерес та позитивну мотивацію до навчання. Оскільки «сухі» традиційні методи проведення практичних занять з дисциплін наразі доволі мало цікавлять нове покоління студентів.

Одночасно інтерактивна технологія є і засобом розвитку творчого мислення викладача, й уможлиблює реалізацію творчого підходу до педагогічних завдань, що дозволяє також актуалізувати саморозвиток й самоосвіту студентів.

Передбачається, що в психологічній практиці не існує однозначно правильних рішень. Відтак, суть навчання інтеракцією полягає в тому, що кожен пропонує варіанти, виходячи з наявних у нього знань, професійної інтуїції та професійного і квазіпрофесійного досвіду.

Питання психології

У межах активного соціально-психологічного навчання Т.Яценко трактує проблемемні й творчі завдання як одну з ключових психотехнічних за своїм призначенням процедур аудиторних занять з психологічних дисциплін [16].

Ключове ж припущення, що лежить в основі методики творчих завдань полягає в тому, що студенти виступають у ролі дослідників. По суті, кожне із завдань допомагає проаналізувати проблемне поле того чи іншого описаного в завданні психологічного феномена. Тому використовуються дуже конкретні завдання, які розвивають особистісний потенціал студентів.

У межах виконання творчих та проблемних завдань студентам надається можливість вирішити психологічну проблему з позиції різних психотерапевтичних шкіл та сучасних напрямів психології, ідентифікувати себе у професійній ролі, що потім можна застосувати у реальній взаємодії з клієнтами та колегами.

З огляду на досвід проведення практичних занять, можемо констатувати позитивний ефект від творчих завдань нахшталт розробки етапів консультування з суїцидентом, демонстрацію розробки в парах та представлення на студентській загальній конференції методів психологічної допомоги в кожному окремому випадку.

Отже, на практичних заняттях важливо навчити студентів проводити аналітичну роботу над рішенням проблематичних

завдань, уміти аргументовано висловлювати власні думки, розширювати професійну лексику, приймати професійні рішення та брати відповідальність у прийнятті рішень. Під час роботи над завданнями студенти мають ставити перед собою питання:

1. У чому полягає проблема?
2. У чому полягають причини, що призвели до такої ситуації?
3. Які дії потрібно здійснити в цій ситуації? Який вихід із ситуації?

Доцільно буде навести приклади проблемних завдань, які використовувались на практичних заняттях, метою яких було: сформувати вміння володіти методологією напрямків психології щодо психологічної допомоги суїцидентам. Студентська група розділялася на дві міні-групи. Кожна група після цілеспрямованого обговорення конкретного запитання робила узагальнення та по черзі давала аргументовану та обдуману відповідь.

Відповідно до кейсу, який був поданий студентам до практичного заняття, формувалися проблемні завдання.

Наприклад, на думку суїцидологів наукової школи А.Г. Амбрумової, суїцидентам властиве «тунельне бачення ситуації». Студентам пропонується скласти таблицю з переліком невірних установок героїні кейсу (такі установки не критикуються психологом, але повинні підпасти під сумнів героїні кейсу і надалі замінитися раціональними).

Іраціональні установки героїні кейсу	Позитивне тлумачення ситуації (перетворення в раціональну установку нераціональних установок)
Жити я не бачу сенсу...	позитивне тлумачення ситуації («в моєму житті є і прекрасні речі, й мої справи йдуть не так погано, як це може здатися на перший погляд»)
Єдина подруга захворіла важкою недугою...	порівняння <i>власної</i> ситуації з ситуацією інших людей («якщо поглянути на те, як воно іншим, то скажитися мені нема на що, у мене справи йдуть ще відносно добре»)
Я нікому не потрібна, діти вирости...	зміна рівня своїх вимог («я рада тому, що ростуть мої діти і внуки, це допомагає мені пережити важкі хвилини»)
Продовжіть таблицю...	Продовжіть таблицю...

Питання психології

Наведемо приклад ще одного проблемного завдання. Студентам пропонується на прикладі цитати Віктора Франкла пояснити доцільність логотерапії для нівелювання суїцидальних настроїв клієнтки-героїні кейсу: чи доцільно використовувати логотерапію під час суїцидальної інтервенції? Які техніки логотерапії можна запропонувати клієнтці? В даному ключі пропонується проаналізувати цитату В. Франкла, який пише: «Отже, з точки зору психолога, не дуже важливо, молода людина або стара, і якщо стара, то наскільки; набагато більш важливим є питання, чи заповнені її час і душа тією справою, якій дана людина може присвятити в даний момент своє життя; чи зуміла людина, незважаючи на свій вік, зберегти потяг до радісного, наповненого подіями життя. І зовсім не має ніякого значення, чи пов'язана діяльність людини, що дає їй усвідомлення сенсу власного буття, з грошовою винагородою, чи ні. З точки зору психологів, основним і, можна сказати, вирішальним є питання, яке полягає в тому, пробуджує ця діяльність в людині, незважаючи на її похилий вік, сильне бажання бути – бути для когось або для чогось».

Доцільно також буде на практичному занятті використати дискусію на тему «Чи правдиві загальноприйняті твердження про суїциди?». Мета такої дискусії: закріпити теоретичні знання про тенденції суїцидальної поведінки (внутрішні, зовнішні прояви тощо) та виявити істину через суперечку.

Рекомендуємо розділити студентську групу на дві міні-групи в залежності від того, підтримує чи не підтримує студент твердження, одна група відстоює правильність тверджень, інша - відстоює альтернативну думку про хибність тверджень. Кожна група після цілеспрямованого обговорення конкретного запитання робить узагальнення та по черзі дає аргументовану та обдуману відповідь. Група експертів із трьох студентів оцінює результати обгрунтованих

відповідей. Аргументи на користь того чи іншого твердження потрібно підкріпити прикладами з суїцидального анамнезу героїні кейсу. Твердження для дискусії можна обрати наступні:

Твердження №1.Люди, які говорять про самогубство, насправді не вчиняють суїцид і навіть не збираються його вчиняти.

Твердження №2.Більшість самогубств вчиняються раптово, без будь-яких попереджень.

Твердження №3.До суїцидів схильні люди лише з психічними розладами.

Твердження №4.Говорити про самогубство не варто; людина, що піддається ризику, може це сприйняти як схвалення суїцидальної поведінки.

Твердження №5.Самогубство скоюють сильні люди з розвинутою силою-волі.

Що стосується рефлексивної складової навчального процесу, на що вказувалось вище, кожен студент протягом двадцяти секунд міг висловлювати власну думку про власні здобутки після інтерактивного заняття. Для вироблення вмінь рефлексувати доцільно запропонувати студентам відповіді на запитання: «Що я дізнався, зрозумів, навчився на занятті? Найбільший мій успіх – це... Найбільші труднощі я відчув ...Я не вмів, а тепер умію ...» тощо.

Висновки. Отже, в результаті дослідження можемо прийти до висновку, що урахування важливих психологічних чинників, таких як мотиваційно-ціннісний аспект, готовність до професійної діяльності, активність, постійний саморозвиток та самореалізація сприяє продуктивній та ефективній організації навчальної діяльності, спрямуванню її на розвиток і вдосконалення практичних умінь і навичок, набуття досвіду застосування їх у штучно змодельованих і реальних ситуаціях, подальшому комфортному входженню у професію психолога і реалізації творчого потенціалу в обраній професійній сфері.

Питання психології

Список використаних джерел

1. Вiнтюк Ю. В. Вплив глобалiзацiйних та iнтеграцiйних процесiв у суспiльствi на змiст пiдготовки майбутнiх психологiв. *Молодий вчений*. 2017. № 1.
2. Бондаренко І.І. Психологічні умови ефективної професійної адаптації психологів-початківців: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2004. 19 с.
3. Брунер Дж. Культура образования. М.: Просвещение, 2006. 223 с.
4. Гончаренко С. У. Фундаменталізація професійної освіти. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. 2006. Вип. 8. С. 165–173.
5. Дружиніна І. Професійне становлення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аналіз проблеми. *Освіта регіону*. 2001. Вип. 2. С. 425–430.
6. Иванников В. А. Проблемы подготовки психологов. *Вопросы психологии*. 2006. № 1. С. 48–52.
7. Иванов Д.А. Экспертиза в образовании: учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений. М.: Академия, 2008. 336 с.
8. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 10.12.2021 р.).
9. Матвієнко О. В., Затворнюк О. М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 1 (1). С. 215–220.
10. Пахальян В. Э. Методологические основания и технология работы по освоению учащимися основных понятий предметной области (на примере подготовки практических психологов в системе дополнительного высшего образования). *Психология в вузе*. 2012. № 1. С. 81–89.
11. Пащенко Т. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. *Молодь і ринок*. 2015. № 8. С. 94-99.
12. Помиткіна Л.В. Психологічні особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2015. № 23. С. 99-104.
13. Синишина В.М. Психологія суїцидальної поведінки: використання методів інтерактивного навчання під час проведення практичних занять. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 90 с
14. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті. *Вища школа*. 2010. №2. С.31-36.
15. Черепехіна О.А. Особливості психологічної готовності психологів до професійної діяльності у спорті: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2006. 23 с.
16. Яценко Т. С., Глузман А. В. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. 396 с.
17. Rodriguez, D., Patel, R., Bright, A., Gregory, D., and Gowing, M. (2002). Developing competency models to promote integrated human resource practices. *Hum. Resour. Manage.* 41, 309–324. doi:10.1002/hrm.10043
18. Schippmann, J. S., Ash, R., Battista, A., Carr, M., Eyde, L., Hesketh, L. D., et al. (2000). The practice of competency modeling. *Pers. Psychol.* 53, 703–740. doi:10.1111/j.1744-6570.2000.tb00220.x

References

1. Vintiuk, Yu.V. (2017). Vplyv hlobalizatsiinykh ta intehratsiinykh protsesiv u suspilstvi na zmist pidhotovky maibutnix psykholohiv [The impact of globalization and integration processes in society on the content of training future psychologists]. *Molodyi vchenyi – Young scientist, 1* (in Ukrainian).
2. Bondarenko, I.I. (2004). Psykholohichni umovy efektyvnoi profesiinoi adaptatsii psykholohiv-pochatktivtsiv [Psychological conditions of effective professional adaptation of beginner psychologists]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv (in Ukrainian).
3. Bruner, J. (2006). *Kul'tura obrazovaniya [The culture of education]*. (L.V. Trubitsyna, & A.V. Solov'eva, Trans.). Moscow: Prosveshchenie (in Russian).
4. Honcharenko, S.U. (2006). Fundamentalizatsiia profesiinoi osvity [Fundamentalization of vocational education]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia – Vocational education: pedagogy and psychology, issue 8*, 165-173 (in Ukrainian).
5. Dryzhynina, I. (2001). Profesiine stanovlennia maibutnix psykholohiv: teoretyko-metodolohichniy analiz problem [Professional development of future psychologists: theoretical and methodological analysis of the problem]. *Osvita rehionu – Education of the region, issue 2*, 425-430 (in Ukrainian).
6. Ivannikov, V.A. (2006). Problemy podgotovki psihologov [Problems of training psychologists]. *Voprosy psihologii – Questions of psychology, 1*, 48-52 (in Russian).

Питання психології

7. Ivanov, D.A. (2008). *Ekspertiza v obrazovanii [Expertise in education]*. Moscow: Akademiia (in Russian).
8. Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015-2025 rokiv [The concept of education development in Ukraine for the period 2015-2025]. (n.d.). *mon.gov.ua*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (in Ukrainian).
9. Matviienko, O.V., & Zatvorniuk, O.M. (2014). Profesiina pidhotovka maibutnikh psykholohiv yak psykholoho-pedahohichna problema [Vocational; training of future psychologists as a psychological and pedagogical problem]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University, issue 1 (1)*, 215-220 (in Ukrainian).
10. Pahal'yan, V.E. (2012). Metodologicheskie osnovaniya i tehnologiya raboty po osvoiniyu uchashchimisya osnovnykh ponyatiy predmetnoy oblasti (na primere podgotovki prakticheskikh psihologov v sisteme dopolnitelnogo vysshogo obrazovaniya) [Methodological bases and technology of work on mastering by students of the basic concepts of subject area (on the example of training practical psychologists in the system of additional higher education)]. *Psihologiya v vuze – Psychology at the university, 1*, 81-89 (in Russian).
11. Pashchenko, T. (2015). Keis-metod yak suchasna tekhnolohiia navchannia spetsialnykh dystsyplin [Case method as a modern technology of teaching special disciplines]. *Molod i rynok – Youth and market, 8*, 94-99 (in Ukrainian).
12. Pomytkina, L.V. (2015). Psykholohichni osoblyvosti realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v osviti [Psychological peculiarities of implementation of competence approach in education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy, 23*, 99-104 (in Ukrainian).
13. Synyshyna, V.M. (2021). *Psykholohiia suitsydalnoi povedinky: vykorystannia metodiv interaktyvnoho navchannia pid chas provedennia praktychnykh zaniat [Psychology of suicidal behavior: the use of interactive learning methods during practical classes]*. Uzhhorod: SHEI «UzhNU» (in Ukrainian).
14. Shvalb, Yu. (2010). Psykholohichni aspekty kompetentnisnoho pidkhodu v osviti [Psychological aspects of competence approach in education]. *Vyshcha shkola – High school, 2*, 31-36 (in Ukrainian).
15. Cherepiekhina, O.A. (2006). Osoblyvosti psykholohichnoi hotovnosti psykholohiv do profesiinoi diialnosti u sporti [Peculiarities of psychological readiness of psychologists for professional activities in sports]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv (in Ukrainian).
16. Yatsenko, T.S., & Gluzman, A.V. (2015). Metodologiya glubinno-korreksionnoy podgotovki psihologa [Methodology of deep-correctional training of a psychologist]. Dnipropetrovsk: Innovatsiya (in Russian).
17. Rodriguez, D., Patel, R., Bright, A., Gregory, D., and Gowing, M. (2002). Developing competency models to promote integrated human resource practices. *Hum. Resour. Manage.* 41, 309–324. doi:10.1002/hrm.10043
18. Schippmann, J. S., Ash, R., Battista, A., Carr, M., Eyde, L., Hesketh, L. D., et al. (2000). The practice of competency modeling. *Pers. Psychol.* 53, 703–740. doi:10.1111/j.1744-6570.2000.tb00220.x

Резюме

Синишина В. М. доктор педагогических наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородский национальный университет»

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСНОГО ПОДХОДА К ПОДГОТОВКЕ ПСИХОЛОГОВ

В статье методом анализа научной литературы рассмотрены принципиальные психологические и педагогические причины реализации компетентностного подхода к подготовке психологов. Определены психологические механизмы оптимизации учебного процесса будущих психологов. Указано, что развитие рефлексивной, мотивационной и когнитивной сферы личности психолога путём применения интерактивных методов обучения способствует формированию профессиональной компетентности. Приведены примеры проблемных задач, применяемых в процессе изучения практико-ориентированных дисциплин.

Ключевые слова: мотивация; готовность; деятельность; рефлексия; компетентность; будущие психологи.

Summary

*Synyshyna V. M. Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor State Higher Educational
Institution «Uzhhorod National University»*

**PSYCHOLOGICAL FACTORS OF IMPLEMENTATION OF COMPETENCE APPROACH FOR
TRAINING PSYCHOLOGISTS**

***The purpose of article** – to identify the important psychological and pedagogical factors taking into account of which will contribute to the effectiveness of competence training of future psychologists, to demonstrate possibilities of using innovative interactive technologies.*

***Methods of research.** Within the problem study, a theoretical analysis of scientific literature on the problem of psychological factors in realization of competence approach for training psychologists was used. Observations were also used when using interactive teaching methods.*

***Results of research.** Given the experience of practical classes, we can state a positive effect of the use of interactive teaching methods such as creative problem-solving tasks, discussions, case method. Within the performing creative and problem-solving tasks by students, students were given the opportunity to solve a psychological problem from the standpoint of various psychotherapeutic schools and modern areas of psychology, to identify oneself in a professional role, which can then be used in real interaction with clients and colleagues.*

***Scientific novelty.** Specific examples of practically oriented approach for training psychologists have been presented, the examples of problem situations that is worth using during the studying disciplines of applied nature have been proposed, psychological factors, such as motivational, cognitive, reflexive aspects of psychologist's personality that is important to intensify the formation of professional competence of future specialists, have been identified.*

***Practical meaning of research.** The research can be used by scientific and pedagogical staff who carry out vocational training of psychologists. As part of our creative and problem-solving tasks, students can obtain the skills in decision-making in professional situations from the standpoint of various psychotherapeutic schools and modern areas of psychology, identify themselves in a professional role, which can then be used in real interaction with clients and colleagues.*

***Conclusions and prospects of further scientific studies.** Taking into account important psychological factors, such as motivational and value aspect, readiness for professional activity, activeness, constant self-development and self-realization contributes to productive and effective organization of educational activities, its direction on development and improvement of practical skills, gaining experience in their use in artificially simulated and real situations, further comfortable entry into the profession of psychologist and the realization of creative potential in the chosen field. The prospect of further studies can become a concretization of psychological factors of training psychologists and focus on the study of axiological and acmeological factors.*

***Key words:** motivation; readiness; activity; reflection; competence; future psychologists.*

Received/Поступила: 20.12.21.